

rots zoo onwankelbaar, als een burcht, hoog op de toppen der bergen, ligt daar achter u in een heilig verleden de vastheid der trouwe, de onwankelbaarheid van het heil uws Gods voor u uitgebreid.

Zoo komt, wat de waggelende mystiek van uw eigen hart niet geven kan, u door het roepen van Gods heilig Woord toe. Die stemme die eeuw in eeuw uit door alle volken en naties roept. U toeroept van de mogendheden die u God betoond heeft, u toeroept van de slingeren als des doods waaraan we niet kunnen ontkomen. Maar ook u toeroept van een Vader in de hemelen, die de zijnen nooit loofte, en heerscht over alle naties, en wiens bestel ook over uw leven, over uw kring, over uw hart gaat.

En dat nu is het *Vuur om ook dien nacht te verlichten*, die thans weer op de volken, op uw eigen vaderland, ja, tot op het Sion Gods drukt. Wij hebben onzen weg verdorven, en weer zijn de kinderen der menschen afgestaan van de Springader huns levens en van de Fontein huns heils. Ontwikkeling, vooruitgang, was aller roep en in hun dwaasheid staan de volken nu reeds voor een afgrond, waaruit, zinken ze er in weg, geen redding mogelijk schijnt.

Maar de Heere regeert, Hij is met donkerheid bekleed, maar een *vuur* gaat voor zijn aangezicht heen, wanneer Hij tegelijk zijn wederpartijders in brand steekt en zijn verlossers voorlicht en beschijnt en bestraalt en ze uithelpt.

Laat op dien Vuurgloed van Gods eeuwige majesteit, op dat licht des Heeren HEEREN, dat ook bij den somberen uitgang van dit jaar, al uw oog, o volk van God, gericht zij. Geen kunstlicht baat hier. Hoe vaardig ge het ook ontsteekt, te sterker jaagt de wind daar buiten, en blaast al uw kunstlicht uit.

Neen, alleen wie op den Heere HEERE zijn vertrouwen stelt, kan in deze boere dagen staande blijven, en niets is zoo weerd, niets zoo onmenscheijk en onbarmhartig, als om juist in zoo suikdonkeren nacht, de vlamme van het geloof die nog in duizend harten rookt, opzettelijk door zijn ontkenningen, opzettelijk door zijn tegen God wederpartijde taal uit te blussen.

Blusch die rookende vlamme uit, en ge hebt een roof aan het hart van uw broeder gepleegd, dien ge hem door niets, door geen schat, o door geen voorspiegel van een hemel op aarde vergoeden kunt.

Dat geloof is het één en eenige. Dat u vastklemt aan den Heere uw God al uw redding, al uw heil.

Want Hij en Hij alleen doet het licht dagen in uw hart, als zijn Heilige Geest u zoo Goddelijk fluitert van verzoening en eeuwigen vrede. Dat zij uzelven aanklaagden en wegwerpt, maar dat Hij u bad: „Laat u in Christus met Mij verzoenen." Dat zij niets dan strikken des doods en banden der hel voor oogen zag, en dat Hij u repte van een kroon en van een palmak en van een triomfieren in uw Heiland.

En zoo schijnt dan uit uw hart de glans van zijn heilig licht ook op uw omgeving, ook over uw *levenskring*, ook stil en zacht uit over de toekomst die ge tegengaat.

„Vuur om u ook deze nacht te verlichten," want, al heeft ge dan op het zien van wat woelt en gist om u heen, en wat aan boosheid tegen God roept, dan hoort ge toch ook dat goddelijke lachen daarboven, als Hij uit den Hooge roept: „Ik toeb heb mijnen Koning gezalfd over Sion, den berg mijner heiligheid"; en ge bij het hooren van dat lachen, als voor oogen ziet, hoe niet alleen die wereld woelt, maar ook u uw God werkt, en zijn raadslag doorzet, en zijn hoog bestel rusteloos in innerlijke majesteit uitvoert.

Dan ziet ge van menschen af, en af van der menschen troost, om eeniglijk te zien en te staren op Hem, uw trouwen God en Vader daarboven, wiens de macht is en wiens de eeuwige ontfermingen zijn.

Dan weer ge, dat ook bij den sterksten tegenstand Hij *altijd* overwint, en door alle zonde en allen gruwel der menschen heen, toch zijn wil doorgaat en zijn raad alleen bestaet.

Dan glout ge bij den glans van dat heilich licht nu reeds over de bergen henen naar die toekomst, die naderende is, en die geen menscheijk hoovaardij kan tegenhouden; een toekomst, waarin geen menschenhart meer schrikt, en geen menscheijk oog meer weenen zal, maar lof en lieft heel Gods schepping zullen vervullen, en het Sion Gods gedoopt zal zijn in enkel heerlijkheid.

En daarom, nu ook dit jaar weer wagt, in den stroom van het verleden, en in dien stroom al zijn leed en al zijn kommer verswelgen laat, zij, bij het jaar dat ook nu weer ingaat, uw geloofsvoeg, o, kind van God, stil en gelaten op de majesteit des Heeren HEEREN gericht.

Dank, dank Hem voor wat Hij u schonk, en nog lief, en nog gunde aan milde teugen uit zijn rijke genade.

Geef Hem de eere, doordien ge op Hem uw vertrouwen stelt, en alle hoop op u zelve, alle hoop op menschen, varen laat.

Zoo velen, die in dit jaar ons voorjagen, zijn nu reeds uit de donkerheid dezer wereld overgegaan in de zalen des lichts, waar geen nacht meer zijn zal.

Geve God het u, hen in dien heiligen vrede te mogen natieren.

En komt dan vroeg of spade, ja, al was het dit eigen jaar, ook voor u de bange ure, dat de donkerste van alle nachten, de nacht des Doods om u henen sluip, worde het aan u dan in de vallei der schaduw des doods bevestigd, dat uw God ook u een zeer heerlijk Licht wil zijn, en een Vuur om te lichten ook in dien laatste nacht op aarde.

KUYPER.

In zijn dagorde.

[NIEUWFAAR.]

En het geschiedde, dat als hij het priesterlijk bedienende voor God, in de heilige dagorde (Luc. 1:8)

De terugkeer van de wisseling des jaars herinnert ons aan het gebed van den man Gods: „o God, leer mij mijne dagen tellen. Zóó tellen, dat ik een *wijs* hart bekomme."

Wie hierom bidt, erkent dat hij het uit zichzelf niet doet, en nu zijn toevlucht tot den God zijns levens neemt, of die het hem wil leeren.

Er zijn dus voor u drie mogelijkheden: Of dat ge reeds aan het ernstig en aanlichtig tellen van uw dagen zijt toegekomen, en dan hebt ge er God voor te danken. Want hierin is genade, en het maakt uw hart wijs.

Of ge *te* ze nog niet, maar zoudt ze willen tellen, en bidt er om. En dan zal God uw gebed verhooren, en zonder te zijn waar ge zijn mocht, *verlangt* ge dan toch naar meerder levensrust.

Of eindelijk ge *te* ze nog niet, en ge bidt er nog niet om, dat ge ze moogt leeren tellen. En dan ontbreekt u de ware levensrust nog, en is uw hart nog dwaas.

Nu glijden we op de gewone dagen hier ongemerkt overheen. Het leven is zoo afwisselend en jaagt ons met telkens afwisselende indrukken. Vandaar dat in het gewone leven onze aandacht niet op dit punt wordt aangetrokken. Eer trekt dan alles ons af en verstrooit onze gedachten.

Maar nu heeft God de Heere insnijdingen in den loop der dagen gemaakt. Een insnijding der weken, een insnijding der maanden, en een insnijding der jaren, waarvan natuurlijk de laatste, omdat ze slechts éénmaal elk jaar jaar weerkomt, de gewichtigste, de meest aangrijpende, de sterkst sprekende is. Onse oudejaar en ons nieuwjaar.

Die beide toch zijn door geen menscheijk wilkeur ingesteld. God heeft ze geschapen toen Hij aan de zon en aan de aarde haar wederzijdse ordinantie gaf.

En zoo is ook nu deze omwisseling van het jaar, een roepstem, die niet van menschen maar van God tot ons uitgaat, en die ons ook nu weer de vraag stelt: Zijt ge reeds zoover, dat ge uwe dagen niet maar doorleeft, maar ook *telt*, en is zoodoende de levensrust, de dege wijsheid reeds in uw hart opkomende?

Dit nu vat meer dan één zóó op, als had hij tot zichzelf in te keeren, en zichzelf aan te zeggen: „Ik ben reeds zóó en zóó oud. De dood begint voor mij naderbij te komen. Is mijn ziele reeds bereid, en ben ik voor eenwig geborgen?"

En zeker, ook deze overlegging is kostelijk, en ook hietoe kan het tellen onzer dagen leiden.

Maar toch, dat kan de *eigenlijke* bedoeling van dat woord niet zijn.

Immers, zóó verstaan, zou dit woord alleen voor hen een roepstem zijn, die over de helft hunnen dagen zijn gekomen, en die nu van het hoogtepunt huns levens langzaam af dalen naar het graf.

Maar het zou dan *niet* hun toespreken, die nog in hun kracht, die nog op jeugdigen leeftijd zijn, vooral onzen kinderen niet. En toch de bede: „Leer ons onze dagen tellen", is algemeen, en moet dus voor allen gelden, voor oud en jong.

Want het is wel waar, dat ook kinderen en jongelingen sterven kunnen, maar als we onze dagen tellen, rekenen we naar den gewonen maatstaf, gelijk de man Gods dien zelf aangaf, en schatten een menschenleven op *seventig*, of zoo we zeer sterk zijn, op *tachtig* jaren.

Bovendien, zij zichzelf aan te denken: „Nu ben ik reeds zóó en zóó oud", is geen tellen van zijn dagen.

Dan toch rekent niemand bij *dagen*, maar bij *jaren*. Ook tellt men dan zijn jaren niet, maar denkt opeens in, dat men dien en dien leeftijd reeds bereikt heeft.

Tellen gaat één voor één.

Zijn dagen tellen wijst alzoo op een *dagelijks* begrip. Zoals bij den ingang der schaapskooi de herder zijn schapen telt, telkens één opklommende, als alweer een door de deur van de schaapskooi naar *nu*, zoo ook tellt hij alleen zijn *dagen*, die hem morgen of eiken avond als weer een dag van is, of een nieuwe dag aanbreekt, dien in zijn besef, in zijn bewustzijn, mee laat tellen, en bij het reeds doorleefde aantal van zijn dagen voegt.

En schreef daarom boven deze meditatie: „In zijn dagorde," een woord aan Zacharias' priesterlijke bevestiging, ontloend, en hij wien dagorde betekende, dat hij zijn vaste dagen in den tempel had te dienen, en op die dagen zijn vasten dieft, zijn vaste dagtaak in dat heiligdom had uit te voeren.

Als er weer een nieuwe dag kwam, mocht Zacharias dien dag niet voor zich stelen. Hij kreeg dien dag van zijn God voor een bepaald doel, voor een bepaalde taak, voor een aangewezen dienst; en dan eerst was het wel, als hij het eindigen van dien dag die taak van zijn dagorde voleind had.

En zoo sluit dat tellen uwer dagen ook voor een iegelijk van u die dit leest in, dat ook hij een dagorde heeft, dat er orde in uw dagen moet gesteld zijn; dat ge elken morgen, elken nieuwen dag als iets dat van Hem is, niet Hem ontsien, noch verkwisten, maar in zijn dienst besteden zult, en u, des avonds als de dag voorbij is, voor Gods oog zult afvragen of die doorleefde dag Gode heeft toegebracht wat er van komen moest.

Als er in een huisgezin tien menschen samenleven, moet er tienmaal één dagtaak in dat gezin volvoerd worden.

Iets wat niet uitsluit, dat er ook ontspanning mag wezen. Veel eer wijst de Sabbath er op, dat er die zijn moet. Maar voor ontspanning moogt ge geen enkelen dag wenschen, tenzij ge voor uzelven overnuttig zijt, dat God de Heere dat wil, u dat gunt, ja, dien dag daarvoor en niet voor uw arbeid verordend heeft.

Wat bestreden moet, is de *eigenwilligheid*, de *eigenzinnigheid*, de gedachteeloosheid in het besteden van uw dagen.

Tegengegaan moet dat valsche besef, alsof uw dagen van u waren, zoodat ge er mee doet moogt wat ge wilt.

Alsof ge er vrijelijk over kondt beschikken. Alsof ge desnoods ze verkwisten en verspillen mocht, den éénen voor en den anderen na.

In zulk een opvatting toch van uw leven schuilt *zonde*. Het is voorbijzien, dat het God is, die u van dat dag het leven verlegt en in stand houdt.

Het is buiten uw God gerekend. Het is gemis aan levensrust. Het is op groote schaal tegenover uw God, in wiens dienst ge staat, genomen: schaafteloos dagdoverij.

Nu is hierin een buitenkant en een binnenkant, want ge hebt een leven naar de *wereld* en een leven in uw *hart*. Tweeërlei dienst dus. In die beide diensten hebt ge uw *dagtaak*, uw *dagorde*, den van Godswege in zijn wereld u opgelegden dienst.

Wat nu dien *buitenkant* betreft, komt die zonde minder voor bij de armeren dan bij de rijken. Wie voor zijn brood moet werken, wie op ambacht, in dienst, op een kantoor, in een drukke betrekking is, moet vanzelf voort en voort. Elken dag heeft hij zijn vaste bezigheden, en in den regel werkt hij die af.

De *zonde* van tijdverspillen en dagverkwisting in een traag en gemakkeijk niets doen wordt daarom veel meer gevonden bij hen, die *niet* voor hun brood hebben te werken, hetzij omdat ze zelf rijk zijn, hetzij omdat man of vader hen ruimschoots van de nooddrift des levens voorziet.

Daarom zijn die armeren niet beter, en die rijken niet slechter. Want de ervaring leert, dat als een arme rijk wordt, hij vaak evenzoo zijn dag verkwist, en omgekeerd, dat een rijke die arm wordt, straks evenzoo geregeld arbeidt.

Ook dient erkend, dat het veel gemakkeijker is, als elken morgen klokslag zes of acht uur onze vaste taak begint, dan dat men zich zelf moet afgeven: „Waarmee zal ik dezen langen dag wettelijk nuttig besteden?"

Toch verandert dit aan den ernst der zaak niets. Ook wie niet werkt voor zijn brood, moet toch elken dag voor God werken. Niet slechts een half of heel uur, maar heel den dag. Slechts is hem opgelegd, met veel meer nadenken en overleg het antwoord op de vraag te vinden, wat zijn dagorde, zijn dagtaak is.

Laat opstaan, zich langzaam kleeden, op zijn gemak drie, viermaal spijzen nemen, eens uitgaan en weer thuis komen, een bezoek ontvangen, eens even een boek inzien, is geen dagtaak en geen levenstaak; en met name de vrouw mag zich daarom wel met dubbelen ernst afvragen, wat God wil dat ze deden, en wat God wil dat ze morgen doen zal.

„Traagheid is vooral onzen landaard sterk aangeboren. In Duitschland en in Engeland kent men die zonde veel minder."

En daarom mag waarlijk, nu er een nieuw jaar begint, elk onzer zich wel eens met ernst de vraag stellen, of hij met dat ernstig tellen van zijn dagen niet eens een aanvang zou maken; zou afsnijden dat tijd verkwisten; eens voorgoed breken zou met die zondige, met die gedachteelooze, met die voortkruipende *dagdoverij*.

Maar natuurlijk met dien buitenkant van het leven is de taak nog niet afgelopen. Het leven heeft ook zijn binnenkant, den kant van het hart.

Daarom denke, wie hard heel den dag voor zijn brood gearbeid heeft, toch niet, dat hiermee zijn *dagorde*, zijn *dagtaak* is afgelopen. Integendeel, er zijn mannen en vrouwen, die levenslang elken dag gewoegd en gesloofd hebben, en die toch niet hun dagen hebben geteld, en nooit tot wijsheid van hart gekomen zijn.

Er is ook een inwendig werk, in het verzorgen van ons hart, in het regelen van ons leven met onzen God, in het merken op het woord onzer tong, in het beteugelen van onze hartstochten, in het bestudeeren van ons temperament en karakter, in het scherp onderzoeken van onze gebreken en hartstochten, in het aankweken van de bloemen der ziel en van de vruchten des geestes.

En ook hiervan zegt Jezus: *Er zijn twaalf uren in den dag*. Laat ons wandelen in het licht.

Want wat baat het u, of ge al rijpt voor de wereld en veel uitrucht onder de kinderen der menschen, als de akker van binnen braak blijft liggen, en er van binnen op dien akker weinig anders groeit dan onkruid.

En daarom, er is een dagorde elken morgen voor uw *uittendig*, maar een dagorde ook elken morgen voor uw *inwendig* leven. En welbesteed is uw dag en is uw leven dan eerst, als die tweederlei taak naar de u van God gegeven dagorde vervuld is.

Wie nu dusver zoo niet zijn dagen telde, die neme uit de wisseling van het jaar aanleiding, om deze gedachteelooze eens voorgoed af te breken.

Die dit van u eischt, is de Heere, die zelf in dat wisselen van het jaar zijn roepstem tot u laat uitgaan.

En zegt ge: *Ik kan niet*, volg dan den weg van den man Gods, en bid dat uw God het u leere.

KUYPER.

Amsterdam, 29 Dec. 1893

E Voto.

Voor de vier deelen van *E Voto* zullen twee banden beschikbaar gesteld worden, zoodat beide malen twee deelen in één band worden gebonden.

Deze banden kunnen niet van *linnen*, maar moeten van *sterk leder* zijn, en voorts dien stillen, deftigen vorm hebben, die bij zulk een werk past.

Zulke banden zijn thans gereed voor het eerste paar deelen, dat thans verschenen is, en worden voor de intekenaren op *E Voto* beschikbaar gesteld.

Elke band kost één gulden.

Zij, die wenschen, dat deze band hun franco worde toegezonden, hebben zich daartoe aan te melden bij de Administratie van ons blad, onder overmaking per post wissel of anderszins van f 1, zonder aftrek van onkosten. Op enkele aanvragen zonder betaling werden geen banden verzonden.

De Administratie.

P.S. De banden zijn in bewerking. Waarschijnlijk kunnen ze eerst over een paar weken verzonden worden. Dan worden alle ontvraagde orders tegelijk uit gevoerd.

Bij Keuchenius' graf.

Niet zonder stille vreugde mochten we ontwaren, dat bij de uitvaart van onzen Keuchenius ook enkele predikanten der Nederlandsche Hervormde kerk tegenwoordig waren.

Dit cert heet. Den geest der kleingeestigheid hadden ze het zwijgen opgelegd, om aan een hooger besef en heiliger sympathie den boven-toon te gunnen.

Er bleek uit, dat zij den strijd voor Christus en tegen het ongeloof toch heiliger en gewichtiger keurden dan het voeren van de *guerrilla* tegen al wat met de Doleantie saamhangt, of met de Doleantie in aanraking kwam.

Ze hebben teruggesleefd deze mannen-broeders in de jaren van vóór 1886, toen we nog allen saam den strijd voerden voor de eere van het Evangelie in ons goede vaderland, en bij Keuchenius' lijkbare erkend en beleeden, dat *die* strijd moet doorzet, en dat het heilig doel van dien strijd een band tusschen onze harten blijft, ook al is het dat we dien voeren elk op eigen terrein.

Zoo iemand, dan heeft Keuchenius aan de Synodale kerk zijn toorn niet gespaard. Denk slechts aan zijn schrijven over de Indische kerk.

Maar ook in dat toornend woord vlamde de ijver voor den Christus Gods.

En het is om dien ijver dat ze dezen trouwen getuige liefhadden met een lide, die wel een tijdlang onderdrukt werd, maar die toch weer opvlamde bij zijn dood.

Vershil.

Van den heer M. Ottevanger, uit Rotterdam, ontvingen we, naar aanleiding van onze opmerking over het verschil tusschen de wijze, waarop het Bestuur der Nederlandsche Hervormde kerk in zake de Doleantie en in zake Dr. Th. was te werk gegaan, dit schrijven:

Vergun mij een paar opmerkingen te maken in uw blad, naar aanleiding van „verschil", voorkomende in uw nummer van 17 dezer.

Velen uwer lezers zullen na lezing van bedoeld stuk wel vromelijk hebben uitgeroepen: Ja, zoo is het nu!

Men is in die kringen nu eenmaal gewoon bij het lezen van de *Heraut* niet na te denken en de scheve voorstellingen maar klakkeloos aan te nemen die daarin dikwerf gegeven worden met betrekking tot handelingen in de Ned. Herv. kerk.

Niemand is uit zijn ambt ontzet noch van het lidmaatschap der kerk vervallen verklaard of men heeft zulks gezocht; men kan toch van de Ned. Herv. kerk niet verlangen dat zij als hare leden zal erkennen, hen, die haar den rug toekeren.

Of zouden de A en B kerken als hare leden erkennen hen die tot de Ned. Herv. kerk behooren? Dit zou al te ongrijpbaar zijn.

Het verschil, dat door den schrijver wordt gemaakt gaat dan ook niet op; het door woord en daad toonen niets meer met de Ned. Herv. kerk te willen te maken hebben, heeft het natuurlijke gevolg dat men uit zijn ambt wordt ontzet of vervallen verklaard van het lidmaatschap, doch begaat men een mislag, dan is daarom vervallenverklaring van het lidmaatschap nog niet noodzakelijk; in de A en B kerkes heeft dit evenmin plaats.

Wanneer uw redactie het noodig acht de handelingen in de Ned. Herv. kerk te critiseren, laat zij dan daarbij waar zijn en ook niet uit het oog verliezen, dat wanneer het potje der A en B kerkes zoolang over het vuur zal hebben gelangen als dat der Ned. Herv. kerk, het wel *zwart* zal zijn dan nu.

Onder dankbetuiging voor de verleende ruimte, hoogachtend

M. OTTEVANGER.

De spottende toon, waar-p de heer Ottevanger zich over de „A en B kerkes" uithaalt, blijve rusten; niet om zijn ironie, om de zaak is het ons te doen.

En dan geven we den heer Ottevanger volkomen toe, dat een kerk van Christus nooit een eenigzondaar, hoe diep hij ook viel, indien hij waarlijk berouw toont, door den ban afsnijdt.

Wij zullen dan ook wel de laatste zijn om te beweren, dat de kerk Dr. Th. had moeten afsnijden, althans niet zonder eerst de regelen der Christelijke discipline gevolgd en uitgeput te hebben.

Maar op zijn beurt zal de heer Ottevanger ons toestemmen, dat uitzetting uit het ambt alleen hier allerminst volstaan kan.

Er was hier een zonde, een schrikkeijk zonde bedreven, die openbaar was geworden.

Ook na de ontzetting uit het ambt, had de kerk derhalve ook het lidmaat Dr. Th. onder censuur moeten zetten, en bijaldien de verschillende trappen der censuur niet tot verootmoediging konden leiden, wel degelijk tot den ban moeten overgaan.

Hiervan werd echter niets gemeld. Het scheen alsof het lidmaat Dr. Th., ook na zulk een zonde, kerkelijk ongemoeid bleef.

En dit nu hebben we gewraakt, gelijk we het nog wraken, en ook de heer Ottevanger, zoo hij nadenkt, het met ons wraken zal.

En hoe stond het hiertegenover nu met de Doleerenden?

De actie tegen hen begon *niet* omdat ze eenig schelinstuk hadden bedreven, noch ook omdat ze zich van de Nederlandsche Hervormde kerk afscheidden, maar omdat ze tot het heilig Avondmaal *ongelovigen* weigerden toe te laten, die van hun ongeloof geen geheim maakten.

Dit nu beschouwde de Nederlandsche Hervormde kerk als insubordinatie, als overtreding tegen kerkelijke reglementen en wat niet al.

Het zij zoo.

Dus kon zij van haar standpunt ook tegen deze mannen procederen, hen onder censuur zetten, en, naar de graden der discipline, indien ze volhardden, in den ban doen.

Maar, en hier komt het op aan, nooit naar den regel van Christelijke discipline anders dan na behoorlijke vermaning, voorloopige censuur, en zoo al voortschrijdende tucht.

Doch dit deed men niet. Keer op keer zijn predikanten zonder eenigen vorm van Christelijk proces op staanden voet niet alleen afgezet, maar ook algemeen als lidmaten.

En nu moest het toch treffen, dat een kerk, die op *die* wijs tegenover de Doleerenden was te werk gegaan, een kerkelijk delinquent als Dr. Th. als lidmaat geheel ongemoeid liet, en hem zelfs niet onder censuur stelde.

Het verschil is dan ook niet weg te cijferen.

Er is hier schaduw tegenover licht.

Kerkelijk één.

Haast zouden we bezouwen hebben over de opneming van Dr. Klaarhamer, stuk in zake de kerkelijke éénheid.

Althans van twee kanten tegelijk kregen we er rescripten over, en nog wel beide van ouderlingen of geweten ouderlingen der vroegere Christelijke Gereformeerde kerk.

Toch willen we ditmaal aan *beide* een plaats gunnen, omdat het ons zoo gewenscht voorkomt, dat er in deze zaak meer leven, meer voortgang, meer actie kome.

De heer Riemens van Zaamslag schreef ons dit:

Hooggeleerde Heer!

In de *Heraut* van 17 December '93 No. 854, komt een stuk voor van Dr. Klaarhamer, overgenomen uit de *Utr. Kerkbode* en door U van een op- en onderschrift voorzien, dat blijkbaar naar uw genoegen, want van uwe zijde worden er geen op- of aanmerkingen gemaakt. Ik wensch naar aanleiding van dat stuk wel eenige vragen te doen, om die door U in het eerstvolgende *Heraut*nummer beantwoord te zien. De moed om dat van U te vragen grijp ik, omdat door U in de *Heraut* gedurig is gewezen op de vrije critiek in de pers.

Ter zake dan: Dr. Klaarhamer schrijft in dat stuk o. m. ook dit: „Het is dan ook duidelijk, dat hier de regel gelden moet, dat alledien verschil van woonplaats, verschil van taal en verschil van bejendings oorzaken mag zijn tot het stichten van verschillende geluisterde (ingerichte) kerken." Nu is mijn vraag: Zijn vorenstaande aanhalingen van toepassing voor de kerken A, die reeds lang voor de vereniging ingericht waren en dus hun geloofsovereenkomsten toonen? Of is het voor de kerken B, die zich *inrichten* tegenover de kerken A, moeten zij daarvoor schuld belijden, hun ingerichte kerken zoo spoedig mogelijk opruimen en zich onoverwijd bij de kerken A voegen? Of kan het de meening van den schrijver zijn, dat vorenstaande aanhaling (van kerken inrichten) wel geoorloofd was in 1886 en daar na, maar *niet* meer in 1893?

Ziet, dat is mij niet duidelijk. Wel gaat de schrijver (na de tegenwoordige Christelijke Gereformeerde als scheurmakers geteekend te hebben) aldus voort:

„Doch met de Gereformeerde kerken A en B is het in dezen niet recht voor den Heere; o, indien het eens punt voor punt moest opgenoemd worden, wat zou men zich beiderzijds schamen, dat men om zulke zaken het durfde bestaan, om de *zandige, ongedeelde, ongetuigde* gedeeltheit nog een dag te bestendigen." Is het dan de schuld van de kerken A dat de kerken B zich *inrichten* en dan gaan klagen over gedeeltheit?

Mag ik, Mijnheer de Redacteur! a.v.p. dit stukje en uw antwoord op de gestelde vragen in de eerstvolgende *Heraut* verwachten? In die hoop noem ik mij uw Hoogel.

Dn. Dinaar en Br. in Chr. H. RIEMENS HZ., Ouderling in kerk A.

Zaamslag, 19 December '93.

Ea de heer Hagens, vroeger ouderling te Amsterdam, zond ons dit schrijven in:

W. I. E. H. H. H. H. H.

Naar aanleiding der beschouwing over de ernstige aangelegenheid der Ineenemeling van de Gereformeerde Kerken, voorkomende in de No. 832 en 833 van de *Heraut*, dd. 3 en 10 Dec. 11, neemt ondergeteekende de vrijheid, zich met dezen tot U Hoog Gel. te wenden, ten einde zijn volkomen sympathie hiertoe te betuigen.

Wat toch is er van de zaak, in sommige kerken, vooral ten platten lande? Daar toch hangt het veelal af van de voorgangers der kerken, hoedang hunne genegenheden zijn: voor of tegen de zaak.

Wil nu het geval dat een Leeraar tegen de zaak is, en heeft hij een Kerkeraad, die, of met hem medegaat, of, zoo hij een andere zienswijze is toegedaan, niet geneeszaam ontwikkeld is (hetwelk helaas! zoo dikwijls het geval is) om de zaken ook eens van *die andere* zijde te bezien; en komen er dan nog belangrijke omstandigheden bij, in belang van de Leeraar zelve, waarmede ook die Kerkeraad rekening houdt, dan wordt helaas! het gewichtig punt der Ineenemeling, het kind van de rekening; dan is het: „het is niet naar ons beloven." „Ik doe niet met."

Of er dan al wordt gezegd: „het is niet het waartachtig heil der kerken behartigen", of erger nog: „het is niet de gehoorzaamheid aan Christus beoefenen"; daar vraagt men niet naar; eigen belang staat voorop en daar moet alles voor zwichten.

Men neemt den schijn aan, of er in hoogen mate de vrede in de kerk mede gemeind is, doordat een deel daarvan in dien zelfden ziekte-toestand medegaat, doordien het niet beter onderwezen wordt; — alsof het, wanneer het er op aankomt, niet beter ware, een heilige oorlog, dan een valsche vrede?

Het is zoo juist in No. 833 der *Heraut* gezegd: „zij zouden het wel in een ander spoor willen leiden, maar die anderen willen dien beteren weg niet op."

Dit is dan ook de dekmantel, waarachter men zich tracht te verborgen, wanneer het verkeerde van zulk een handelwijze hun onder de aandacht wordt gebracht. Maar de diepste grond daarvan is: „mijn belang brengt mede, dat ik het zoolang mogelijk op de lange baan schuif." Dus kansberekening, anders niet.

Hoe geheel anders zouden de zaken staan,

wanneer men hegeen de schouwen hee aangelegenheid van de *Heraut* geen Dr. K. voor punt men zich beide zaken? — wij „het durfde, ongedeelte bestendigen." Er is geen den kansel n voor te hem te na gepro het grootste d toch, er zijn den onvrede. Ziet, Hoog wijze voortgr grond te den kansel t zal de gedee van een gr wens